DÜŞÜNCE

Gupsi

mail: gupsisedergi@gmail.com

instagram/@gupsisedergi

Samipaşazade Sezai'nin ilk kez Latin harflerine çevrilen kısa öyküsü "Köyde İki Gece" bu sayımızda.

Bir Çerkes Köyü İzlenimi

Ocak 2021

11. Sayı

Şimali Kafkas Derneği gençlerinin çalışmasıdır.

Tasarım: Gerige Talha

Köyde İki Gice

Çeviren: Gonepşey Janbek **Samipaşazade Sezai**

Servet-i Fünun Dergisinin 1896 tarihli 302. sayısı, 247-248. sayfalardaki orijinal metnin Latin harflerine transkriptidir.

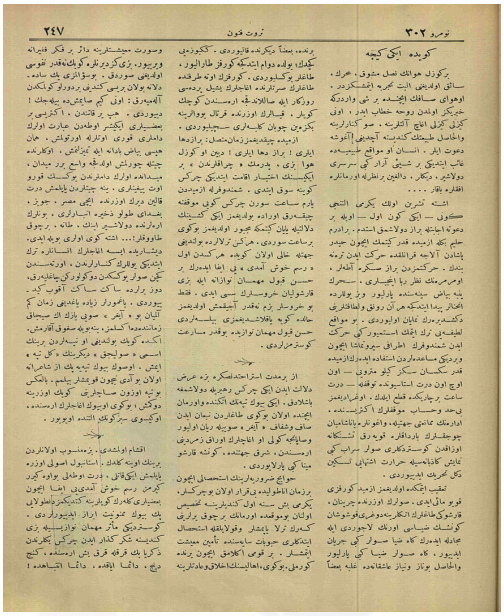

Bir güzel havanın nasıl müşevvik, muharrik, saik oldığını elbet tecrübe itmişsinizdir. O hava-yı safın içinde bir şey vardır ki haberiniz olmadan ruha hitab ider, onu gizli gizli ağaç altlarına, su kenarlarına ve'l-hasıl tabi'atın kendisine açdığı ağuşa da'vet eyler. İnsan o mevakı'-i tabiiyyede gaib itdiği bir şeyi arar gibi serseri dolaşır, dinler, dalğın bir nazarla ormanlara ufuklara bakar...

İşte teşrin-i evvelin yiğirmi altıncı güni -iki gün evvel- öyle bir da'vete icabetle biraz dolaşmak istedim. Biraderim Halim Beğ' le İzmid'e kadar gitmek içün Haydarpaşa'dan alacakaranlıkda hareket iden trene bindik. Hareketimizden biraz sonra Adalar, o Marmara'nın nazar-rüba incileri, seherin penbe beyaz sinesinde parlıyor ve biz yollarda inhinalar peyda itdikce her an revnak ve letafetlerini değişdirerek nümayan oluyordı. Bu mekai'-i latifeyi terk itmek istemiyor gibi hareket iden şimendüferin etrafı seyr u temaşa içün virdiği müsaadelerden istifade iderek İzmid'e seksen sekiz kilometroyı -on üç on dört istasyonda tevakkufla - dört saat bir çaryekde kat' eyledik. Uğradığımız bi hadd ü hesab mevkıflerin ekserisinde idarenin mümanaatı cihetiyle vağonlara yanaşamayan çocukların bardaklara koyarak teşnikane(?) uzakdan gösterdikleri sular serab gibi nümayış-ı kâzibanesiyle hararet-i iştihayı teskin değil tahrik idiyordu.

Ta'kib itmekde oldığımız İzmid körfezi koyu mai idi. Suların üzerinde çırpınan, karşuki dağların eteklerine doğrı koşuşan güneşin zıyası evrenin laciverdi ile mücadele iderek kah zıya sular gibi cereyan idiyor, kah sular zıya gibi parlıyor, ve'l-hasıl bu naz ü niyaz-ı aşıkanede galebe bazen birinde bazen diğerinde kalıyordı. Gekbize'yi (Gebze'yi) geçdik, yolda devam itdikce körfez daralıyor, dağlar yükseliyordı. Körfezin öte tarafında dağların sırtlarında ağaçların yeşil perdesi rüzgar ile sallandıkca arasından küçük köyler, kayaların üzerinde kartal yuvalarına benzeyen çoban kulübeleri seçiliyordı. İzmid'e çıktığımız zaman muttasıl: "Biraz daha ileri! Biraz daha ileri!" diyen o güzel hava bizi, pederimin <<çıraklarından>> bir ikisinin ihtiyar-ı ikamet itdiği Çerkes köyüne sevk itdi. Şimendiferle İzmid'den yarım saat süren Çerkes köyi mevkifine çıkarak orada buldığımız iki kişinin delaletiyle yayan gitmeğe mecbur oldığımız bu köy bir saat sürdi. Herkes tarlalarda bulundığı cihetle hali olan köyde herkesden evvel <<resm-i hoş-amedi>>yi ifa iderek bir hüsn-i kabul mihman-nüvazane ile bizi karşulayan hurusların (?) sesi idi. Fakat bu huruslar bizim ne kadar acıkmış oldığımız halde köye yaklaşdığımızı bilselerdi hüsn-i kabul mihman-nüvazda bu kadar müsara'at göstermezlerdi.

Ez bir müddet istirahatden sonra bize arz-ı delalet iden iki Çerkes rehberiyle dolaşmağa başladık. İki büyük tepenin eteğinde ve orman içinde olan bu köy dağlardan nebean iden saf ve şeffaf <<Ayğır>> suyıyla reyyan oluyor ve Sapanca Göli o ağaçların evrak-ı zümürridini arasından, şark cihetinde güneşe karşu mina gibi parlayordı.

Havayic-i zaruriyelerinin istihsali içün bir zaman Anadolı'da bi-karar olan bu Çerkesler, yiğirmi beş sene evvel kendilerine tahsis olunan bu mevki'de ormanın birçok yerlerini keserek tarla yapmışlar ve kolaylıkla istihsal itdikleri hububat sayesinde te'min-i ma'işet itmişler. Bir kavmi anlamak içün yerinde görmeli. Bu köy, ahalisinin ahlak ve adetlerine ve suret-i
ma'işetlerine dair bir fikr-i fakirane viriyor. Bizi gezdirenlere köyün ne kadar nüfusı oldığını sorduk. Bu sualimizi pek sade-dilane bulan birisi kendini bir türlü gülmekden alamayarak: "Onı kim saymış da bilecek!" diyordı. Hep yer katından, ekserisi bir ba'zıları ikişer odadan ibaret evlerin damları kurı otlarla örtülmüş, hemen hepsi beyaz badana ile temizlenmiş, önlerinde çitle çevrilmiş, oldukca vasi' birer meydan, meydanda evlerin damlarından yüksek kuru ot yığınları, yine çitlerden yapılmış dört kalın direk üzerinde içi mısır, ceviz, buğday dolu zahire anbarları, bunların aralarında dolaşır inek, dana, birçok tavuklar!...

İşte köy evleri böyle idi. Dışarıda ise ağaçların insanlara terk itdiği yolların kenarlarından, ortasından geçen sular yüksekden dökülürken çağlayarak, düz yerlerde sakıt sakıt akub gidiyordu.

Yağmurlar ziyade yağdığı zaman gem almayan (?) bu <<Ayğır>> suyı yazın en sıcak zamanında da kesilmez, yine böyle soğuk akarmış. Eteğinde (?) köyün bulundığı o tepelerden birinin ismi <<Solıcak>>, diğerinin <<Kültepe>> imiş. O son büyük tepeye pek ez şairane olan bu adı niçün koymuşlar bilmem. Bi'l-akis bu tepe uzun saçlarını köyün üzerine dökmüş, bu köy o büyük ağaçların arasında, kisvey-i sebzgüri altında uyuyor.

Akşam olmışdı. Bize mensub olanlardan birinin evine geldik. İstanbul usulı üzere yapılmış iki katlı, dört odalı bu eve girer girmez resm-i hoş-amediyi ifa içün ba'zıları gelerek köylerine getdiğimizden dolayı pek büyük memnuniyet ibraz idiyorlardı. Gösterdiği me'sere-i mihman-nüvazisiyle bizi kendisine şükr-güzar iden Çerkes beğlerinden Zekeriya Beğ kırkla kırk beş arasında, genç dinç, daima ayakda, daima intibahda!
Göriliyor ki sakf-ı semanın altında büyüyerek ilk devre-i şebabetini dağ başlarında safha-i vesi'a-i tabi'atda geçirmiş. Her avcılıkda mahir bu zat bundan beş altı sene evvel ecnebi asilzadelerinden bir seyyahın refakatinde, bir kış köylerinden atlara binerek tekmil Anadolı'yı dolaşmış, kışın atlarla Erzurum'dan İran hududına kadar giderek oradan cenub cihetine tahvil-i inan-ı seyahatle (?) Diyarbekir, Musul, Bağdad, Haleb vilayetlerini geçüb İskenderun tarikiyle İstanbul'a avdet itmişler.
Akşam ta'amı içün sofraya oturdığımız zaman tekalif-i musıranemize rağmen hiç birisi, hatta beğleri bile sofraya oturmuyor ve hepsi ayakda durarak bize ikramda birbirleriyle müsabaka idiyorlardı. Bu kavmin me'sere-i mihman-nüvazisi cidden her türlü tavsif ve takdire sezadır. Halife-i mukaddeslerine itaat ve sadakat, büyüklerine hürmet, birbirlerini himayet iderek bütün köy bir aile efradı gibi yaşayor. Gice saat ikide aşağıda bir <<Armonik>> sesi işitdik. Orada bizim şerefimize bir oyun tertib itmişlerdi. Bir takım genç kızlar başları örtülü oldığı halde bir sıra duruyorlar, bir takım gençler ise birkaç kişinin elinde duran uzun bir tahtaya değneklerle vurarak bir nevi usul tutuyorlardı. Pek mükemmel olmayan musikilerine tatbik-i pay-ı ahenk (?) şinas iden gençler kızlardan birinin çaldığı <<armunik>>in da'vetine icabetle meydana çıkıyor, karşu karşuya letafet ve nezaketden mahrum olmayan rakslarına devam idiyorlardı.
İrtesi gün Sapanca'ya kadar gitmeğe karar virerek saat beş buçukda yataklara girmişdik ki hala bu gençlerin avaze-i raksları işidiliyordı. Sabahleyin kalkdığımız vakit hava fevkalade güzeldi. Saat yedide hazır atlara binerek yanımızda iki Çerkes süvarisi oldığı halde muntazam bir şoseden gitmeğe başladık. Sapanca'nın etrafındaki ormanlarla müzeyyen yüksek tepelerin sırtlarında Gürci, Laz köylerine tesadüf idiliyor, ve ağaçların arasında balta izleri, balta yaraları göriniyordı.
Sapanca'ya iki saatde vasıl olarak görmek içün sokaklarında dolaşırken oradaki rasye (?) me'murının da'vet-i mükremanesi üzerine idarehanesine girdik. Mükrim olmak içün konak sahibi olmağa ihtiyac yok. İdarehanenin bir kuşe-i viranında tedarik idilebilen hasır iskemleler, iki saat yorğunlukdan sonra o maksad-ı i'zazı
Bu rasye-i (?) me'mur mültefitenin maskat-ı re'si Selanik vilayeti dahilinde, adını unutdığım bir kaza imiş. Orada bir Vardar rüzgarı esermiş ki kendi ta'bir-i mahsusunca <<kaffe-i emraz-ı kevniyyeyi def' ider>>miş. Vakıa bu zavallı me'murun <<kaffe-i emraz-ı kevniyyeyi def' iden>> o Vardar rüzgarına ihtiyacı vardı.
Köye avdet itmek içün on buçukda atlara binerek bir saat gitdikden sonra güneş o büyük tepelerin arkasından mağrib-i istitara çekiliyordı. Dağların ba'zı tarafından sisler inerek pişegahımızdaki vadilere doğrı uzayub gidiyor, bir kartal akşamın sükunet-i garibanesi içinde hava-yı nesimiyi çak çak iden sada-yı tiz-ile aşianesine çekiliyor, ta uzakdan bir Çerkes rüzgarla yarışan atıyla Sapanca Gölüne doğrı iniyordı. Biraz daha gitdikden sonra gice, ba'zı tarafları gündüzün bırakdığı hudud-ı şu'a ile çizilmiş setre-i siyahını o ıssız dağların, vadilerin üzerine örtüyordı.
Köye yarımda vasıl olduk. İrtesi güni yediyi çaryek geçe Çerkes köyünden hareket iden şimendüfer bizi on ikiden sonra Haydarpaşa'ya getirdi.

Bir Varoluş Mücadelesi: Kırım

Yusuf Ziya Yüksel

Karadeniz'in göz bebeği Kırım. Şair Ali Enver'in deyimiyle "Kıpçakların yeşil yurdu" (Şahin, 1997: 7). Asırlardır yarımadanın yerli halkı olan Tatarların var oluş mücadelesi ile tanıdığımız Kırım, tarihte eşine az rastlanır bir acının ve mücadelenin yurdudur. 16. ve 17. yüzyılda; Kırım'-dan önce Kazan, Astrahan, Sibir ve Nogay Hanlıklarının birer birer düşmesi, Rus kılıcının artık Kırım için bilendiğini işaret ediyordu. 21 Temmuz 1774 tarihinde 6 senelik bir savaştan çıkan bitkin Osmanlı'nın Kaynarca kentinde imzaladığı antlaşma, belki de bir toplum için 170 sene sonraki sürgünün habercisiydi. Nitekim 19 Nisan 1783 tarihi, Cengiz Han'ın soyundan gelen bir hanedan ve Moskova'ya diz çöktüren bir halk için artık istiklal ateşinin söndüğü gündü. Bu tarihten sonra cefakâr Kırım halkının en zorlu günleri başlıyordu.

Rus Çarlığı, Kırım'ın hemen doğusundaki Kafkasya'nın da birçok yerinde uyguladığı gibi "ölümü gösterip sıtmaya razı etmek" politikası ile Kırım halkını Anadolu ve Balkanlara göçe zorladı. Üstelik göç eden ailelerin yerine Ruslar yerleştiriliyordu. 1783'teki Rus ilhakı kararından önce bile yaklaşık 50 bin Kırım Tatarı, Osmanlı topraklarına göç etmişti. Bunu Hollandalı seyyah Woonsel "Rusların Tatarları ya ölmek ya da gitmek." arasında bıraktığını ifade eder (Arabacı, 2007: 233). 19. yüzyılda da bu şekilde baskılanan halk, en büyük göçü Kırım Savaşı sonra-sında gerçekleştirdi. Gaspıralı'ya göre sadece 1856-1863 yılları arasında 475.000 Kırım Tatarı, Osmanlı topraklarına göç etti (Hablemitoğlu, 2019: 76). Osmanlı'nın kazandığı bir savaşta dahi Kırım'ı geri alamayışı Kırım halkını deyim yerindeyse sukutuhayale uğratmıştı. 1897'de yapılan Rus İmparatorluğu nüfus sayımında yarımadadaki Rus ve Tatar nüfusu neredeyse eşitlenmişti (1897 Rusya İmparatorluğu Nüfus Sayımı*).

I. Dünya Savaşı öncesinde Kırım'da fikrî açıdan yüksek bir nesil doğmuştu. Bu neslin önayağı, Türk dünyasının en büyük aydınlarından biri olan Gaspıralı'ydı. Gaspıralı'nın milletine her alandaki derin tesirini, vefatı sonrasında 1917'de ilan edilen Kırım Halk Cumhuriyeti'nden anlaya-biliriz. Numan Çelebicihan önderliğinde ve "Kırım Kırımlılarındır!" mottosuyla mücadeleye girişen Kırımlılar, ne yazık ki Bolşeviklerin Kırım'ı istilası ile durduruldu. Kurulan devletin cumhurbaşkanı ve millî marşının yazarı, "Ant etkenmen milletimniñ yarasını sarmağa" diyerek coğrafyadaki tüm milletleri kucaklayıcı bir politika ile mücadeleye girişen Çelebicihan, ne yazık ki bu istila sonrası 23 Şubat 1918'de şehit edildi. Gaspıralı'nın ve diğerlerinin çabalarıyla yetişen, Kırım tarihinde bir daha görülmemiş bu aydın nesil böylelikle SSCB boyunduruğu altına girdi.

II. Dünya Savaşı sırasında diğer Rus olmayan toplumlar gibi Sovyet ordusunda yer alıp Nazilere karşı mücadele eden Kırım Tatarları, sözde iş birliği yaptığı gerekçesiyle tarihte eşi benzeri ancak Kafkasya'da görülmüş bir vahşetle 18 Mayıs 1944 gecesi sürgüne, katliama tabi tutuldu. Trenlere doldurularak Özbekistan'a ve Rusya'nın muhtelif yerlerine tehcire zorlanan Kırımlıların bir kısmı koşullara dayanamayarak hayatını kaybetti. SSCB İçişleri Halk Komiseri Lavrenti Beriya'nın ifade ettiğine göre tam 183.155 Kırımlı zorunlu göçe tabi tutulmuştu (Kaya, 2014: 366). Rusya 1774'ten beri düşlediği Kırım'ın Ruslaştırılması politikasını iş birliği sebebine dayandırarak gerçekleştirmişti. Bu iş birliği iddialarında Nazilerin içinde bulunan Kırım Tatar birlikleri etkili olmuştur. Ancak Nazi Ordusu'nda birçok milletten birlik yer aldığı gibi Ruslardan bile oluşan ve Andrey Vlasov'un komuta ettiği bir Rus Kurtuluş Ordusu yer almaktaydı. Nitekim birçok Kırım Tatarının savaştan sonra Sovyetler tarafından ödüllendirildiğini de biliyoruz. Bunlardan yalnızca birisi 30 Nazi uçağı düşüren Ahmet Han Sultan'dır.

Günümüzde Ukrayna'nın bir parçası olan Kırım, fiilî olarak Rusya Federasyonu işgali altındadır. Ukrayna Devleti geri dönüşler için gerekli izinleri sağlasa da maalesef 2014 sayımı ile yarımadanın sadece %11'ini Kırım Tatarları oluşturmaktadır (Rusya Federal Devlet İstatistikleri, 2015: 119**). Kırımlıların, Kafkasyalıların ve tüm toplulukların öz vatanında yaşayacağı günlerin görülmesi, günümüzde temeli barış olan mücadelemizin sürmesi temennisi ile.

Men bu yerde yaşalmadım, yaşlığıma toyalmadım
Vatanıma hasret oldum, ey güzel Kırım...

Anonim

Kaynakça:
ARABACI, Hacı Murat. "1783 Yılından II. Dünya Savaşına Kadar Kırım'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler" 38. ICANAS Kongresi, 10-15 Eylül 2007, Ankara.
HABLEMİTOĞLU, Necip. (2019). Gaspıralı İsmail. İstanbul: Pozitif Yayınevi.
KAYA, Turhan. (2014). "Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler". A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 51, 357-378.
ŞAHİN, İbrahim. (1997). "Kırım Mecmuasında Neşredilen Kırım Konulu Şiirler Üzerine Bir İnceleme". Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 2(2), 173-190.
**Rusya Federasyonu 2015 Federal Devlet İstatistikleri Kırım Nüfus Sayımı (https://rosstat.gov.ru/free_doc/new_site/population/demo/perepis_krim/KRUM_2015.pdf)
*Rusya İmparatorluğu 1897 Tavrida Guberniyası Nüfus Sayımı (http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97_uezd_eng.php?reg=1420

Dil Sayfası: Çerkesçe

Gerige Talha

Sayılar

1. Зы (Zı) → Bir
2. Тly (Du) → İki
3. Щы (Şı) → Üç
4. Плlы (Pl'ı) → Dört
5. Тху (Thu) → Beş
6. Хы (Hı) → Altı
7. Блы (Blı) → Yedi
8. И (Yi) → Sekiz
9. Бгъу (Bğu) → Dokuz
10. Пщlы (Pş'ı) → On

Renkler

1. Плъыжь (Plıj) → Kırmızı
2. Щхуантlэ (Şhuant'e) → Açık Mavi
3. Удзыфэ (Vudzıfe) → Yeşil
4. Плъыжьгъуэжыфэ (Plıjgyejıfe) → Turuncu
5. Морэ (More) → Mor
6. Тхэмбылыфэ (Thambılıfe) → Pembe
7. Фlыцlэ (F'ıtsza) → Siyah
8. Гъуэжь (Ğuej) → Sarı
9. Хужь (Huj) → Beyaz
10. Къуэлэн (Golen) → Alaca

Atasözü

Бзэ зимылэ лъэпкъыр, лъабжьэ зимылэ жыгым хуэдэщ.

(Bze zımı'a lepgır, labje zımı'a jığım huedeş.)

Dili olmayan halk, kökü olmayan ağaç gibidir.

Çınarın Tohumu
(Bir Anı)

Fıtzsa Semih

Yaklaşık yedi yıl önce babam, arkadaşlarının bir dernek kurduğunu, dernekte bir gün gençlerle toplantı yapılacağını söyledi, kardeşlerim ve kuzenlerim ile birlikte o toplantıya katılmamızı istedi. Tabii bizim kanımızın hızlı aktığı yıllar... Babamın sözleri bir kulağımızdan girip diğerinden çıktı. O toplantıya gitmek yerine kendimize o gün başka bir program yapmıştık. Fakat toplantı yapıldıktan sonra babam bize toplantıya katılıp katılmadığımızı sordu. Aldığı cevap karşısında ise söylediği sözü hiç unutmam:

"Aferin oğlum, aferin! Soydaşlarınız ile arkadaşlık kurmayın. Gidin sağda solda gezin. Aferin!"

Babamın o sözü beni çok etkilemişti. Babamın sözünü dinlememiş olmanın yanında gerçekten kendi akrabalarım dışında soydaşlarımdan konuştuğum, arkadaşlık kurduğum neredeyse kimse yoktu. Bu benim içimde yer edindi. Bunun üzerine bir gün okul çıkışı bir anda derneğe gitme kararı aldım. İçimde derin bir merak ve heyecan vardı. Oraya gidince neyle, kiminle karşılaşacağımı çok merak ediyordum. Bu merak ve heyecan içinde derneğin kapısına geldim ve zile bastım. Kapının açılması çok uzun sürmedi aslında ama benim için heyecanlı bekleyiş kapıyı sanki açılmaz kılmıştı. Kapıyı İbrahim Amca açmıştı. İşte başlıyorduk. İbrahim Amca beni içeri aldı ve salon kısmına yönlendirdi. İçeride şu anki dernek başkanımız Abdurrahman Amca ve Mahmut Abi salonun cama yakın köşesinde masanın yanında oturmuş, çay içiyorlardı. Elektrikli çay makinesi ise hemen yanlarında idi. Kapıdan girene kadar içimde ilk defa gireceğim bir ortamda kendimi yabancı hissedebilirim duygusu hakim iken kapıdan girdiğim anda içimi kaplayan duygu kendi evime girdiğimde hissettiğime çok yakındı. İçeridekiler, babamın arkadaşları, soydaşlarımız... Kendi canımdan gibiydiler. Onların gözlerine baktığımda da onların beni kendi canlarından gibi karşıladıklarını hissedebiliyordum.

O günden sonra benim için derneğe gitmek çok keyifli bir hal almaya başladı. Kardeşlerim ve kuzenim ile birlikte sürekli gidip geliyorduk. Çok kısa sürede diğer dernek üyelerinin çocukları, gençlerimiz de sıkı bir şekilde derneğe gelmeye başlamıştı. O kadar mutlu oluyordum ki orada iken, derneğe genelde hep ilk gelen oluyor ve genelde hep son çıkan oluyordum. Herkes ile tanışmaya, muhabbet kurmaya çalışıyordum. Sayımız, daha doğrusu gülen yüzler her geçen gün artıyordu. 21 Mayıs 2013 tarihinde resmi olarak kurulan, tabiri caizse tohumu atılan derneğimiz henüz 1. yılını tamamlamadan filiz vermişti. Büyüyorduk. Bizler de bu filizlenmeyi boşa çıkarmamak için kendimizi bir şeyler yapma, bir şeyler üretme gayreti içerisinde bulduk.

Dernekte ilk zamanlarımızda yeni arkadaşlıklar edinirken büyüklerimizin de telkin ve yönlendirmeleriyle bir faaliyet gerçekleştirme gayretine girdik. Bir araya gelmekten mutlu olduğumuz dernekte bu sefer bir şeyler üretmek için gayret gösteriyorduk ve bu bizi daha da yakınlaştırıyordu.

2021 yılına girdik. Derneğimiz 8. yılını doldurmak üzere. Şöyle geriye dönüp baktığımda derneğe ilk gittiğim o günden bugüne ne çok güzel anı, ne çok güzel dost biriktirmişim. Belki de o yüzden yazmak istedim bunları. Derneğimizi 2013 yılında tohumu atılmış bir çınar ağacına benzettim. İlk yılında filizlenmeye başlayan, sonra her geçen gün hızla büyüyen ve güçlenen... Ben bu ağacın çok daha fazla büyüyeceğine, güçleneceğine, anavatan ve diasporadaki tüm soydaşlarımızı kapsayacağına inanıyorum.

Nice güzel anılara kıymetli Şimali Kafkas Ailesi.

Çerkeslerde Yönetim -1

Waza Abdulkadir

Çerkeslerin sürgünden önceki hukuk sistemi, yönetim anlayışı, karar verme mekanizması nasıldı?

Her Çerkes boyu kendi içinde bir küçük cumhuriyet sayılabilirdi. Ancak bir boyu değil geneli ilgilendiren iç ve dış önemli konular ise "ze'uç" adı verilen büyük meclislerde açık olarak görüşülürdü. Bu sebepten Çerkesya'daki idareye birleşik cumhuriyetler gözüyle bakılabilir. Boylar kendi iç meselelerinde tamamen bağımsız oldukları için kendi iç işlerine herhangi bir müdahaleye izin vermezlerdi. Fakat askeri ve siyasi meselelerde ise boyların yalnız başına hareket ettikleri de görülmemiştir.

Önemli meselelerde bir meclis kurulurdu. Meclisin uzaklığı mâni olmadığı takdirde ilgili hemen herkes mecliste hazır bulunurdu. Alınan kararın nasıl alındığını sıradan halk da görürdü. Böylelikle akıllarda bir şüphe bırakılmıyordu. Halk bir nevi jürilik görevi görüyor, gözden kaçırılan veya hatalı bulunan yerlere müdahil olabiliyordu.

Kafkasya'yı ziyaret eden meşhur gezgin Mr. Bell Çerkes idare yöntemiyle alakalı şöyle söylüyor:

"Çerkesya'da halkın duygularını ve eğilimlerini, halk içerisinden tecrübeli ve bilgin adamlar temsil eder. Tabiatıyla bunlar ihtiyar insanlar arasından seçilir. **Bunlara adetlerin kat'i icapları olarak eskiden beri halkın çıkarlarına ait bütün maddeler üzerine düşünmek, karar vermek yetkisi verilir.** Bütün işlerini toplumun önünde ve kontrolünde görürler. Kötülüğe meydan vereceği için gizli kapaklı idare ve siyaseti kabul etmezler."

Hükümet görevlerinin yerine getirilmesi ve etkilerinden bahsederken Mr. Bell şunları ekliyor:

"Yerleşmiş adetler ve kamuoyunun bu memlekette etkili olduğu görülüyor. Tamamı bakımından temin edilen intizama da hayret etmemek mümkün değildir. Belli başlı anlaşmazlıklardan meydana gelen hareketler ile dikkate değer çirkin kabahatler nispeten çok az meydana gelir. **Bu memleket halkının genel ilişkilerine yön veren hedef; ahlak dürüstlüğü, huzur, dostluk ve düzendir.** Bu yönden, güzel terbiye tarafından adaleti tevzi için karışık usullerin lüzumunu düşünen ve yazan memleketler kadar iftihar edebilirler. Burada belki her ferdin adabı en yüksek derecede değil. Gene de herkes en üstün bir biçimde edepli hareket etmeye çalışıyor. Büyük çoğunluğu güzel vasıflara sahip. Aşırı derecede görkem, gösteriş, kasılma burada bilinmez. Dilencilik ve haysiyetsizlik keza bilinmez. İdare reisliğinde bulunan zatlar umumiyetle yaşları ilerlemiş insanlardır. Zenginliğin burada büyük bir öneme sahip olmadığıda gözlemleniyor."

Hükümet görevlerini yerine getirecek hususi ve daimî memurlar olmadığından, gerektikçe davet edilen meclisler önemli işleri görürlerdi. Ufak tefek davalar ise o bölgede bulunan ve hakimlik görevini de yapan din alimlerine başvurularak onların verdiği hüküm ile sorun ortadan kaldırılırdı.

Meclisler genellikle bir orman bölgesine açık olarak kurulurdu. Çünkü civardaki hemen herkes meclise katıldığından oturum küçük bir bina içinde yapılamazdı.

Mecliste önce pşılar, sonra werqlar ve fequllar sırayla oturur. Bu şekilde hiyerarşide daha aşağı tabakada olanlar kendilerinin üstündeki sınıflara mensup olanlar oturuncaya kadar ayakta kalırlardı.

Meclisi Thamade yönetirdi. Thamadenin etkisi çok üst düzeydeydi.

Mr. Longworth adında bir gezgin Thamadenin meclise gelirken oluşturduğu hali şöyle anlatıyor:

"Onun yaklaşmasının verdiği vakar ve heybet hissi Avrupa'da en seçkin bir zatın vereceği tesirden ihtimal ki daha fazla idi. **Thamadelerin mecliste sesi, savaşta kılıcı üstündü.** Bu zatlar üstün mevkilerini ne bir tesadüf neticesi olarak elde etmiş ne de mevcut bir hükümdar tarafından kendilerine verilmişti. Onlar güçlerini vatandaşlarının kapalı fakat hür reylerinden almıştır. Thamadelerin dehası, halkı gayrıihtiyari olarak emrine girmiş bir tebaa haline getirmiştir." **(devam edecek.)**

*Mr.Bell 1691-1780 yılları arasında yaşamış İskoçyalı doktor ve gezgin John Bell olması muhtemel.Bu konularda bir çok şeyi not almış ve bize aktarmış.

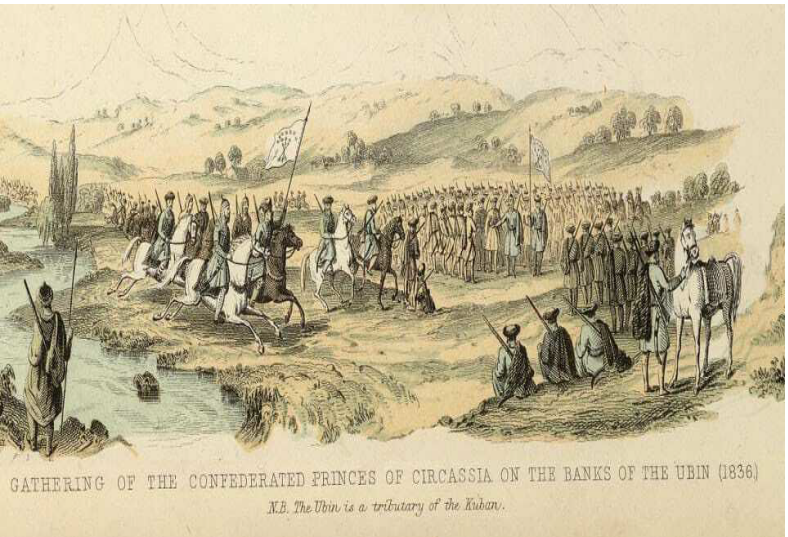
GATHERING OF THE CONFEDERATED PRINCES OF CIRCASSIA ON THE BANKS OF THE UBIN (1836)
N.B. The Ubin is a tributary of the Kuban.

2020 Krolonojisi

Derleyen: Blenemıh Zeynep

12 Ocak - Abhazya Cumhurbaşkanı Raul Hacımba istifa etti.
14 Ocak - Avustralya'daki orman yangınları şiddetlendi. Ülke tarihinin en büyük orman yangını olarak tarihe geçen felakette 1,1 milyardan fazla hayvan ve en az 33 kişi öldü.
15 Ocak - Anayasa Mahkemesi Vikipedi'nin erişim engelini kaldırdı.
24 Ocak - Elâzığ açıklarında Richter Ölçeğine göre 6.8 büyüklüğünde deprem meydana geldi. 41 kişi öldü.
4-5 Şubat - Van çığ faciası: Van'da gerçekleşen 2 çığ faciasında toplam 41 kişi öldü.
13 Şubat - Rusya Federasyonu Ankara büyükelçisi Aleksey Yerhov Çerkesler ve 21 Mayıs hakkında gerçek dışı ve alaycı ifadelerde bulundu.
23 Şubat - Büyükelçi Yerhov'un hadsiz sözleri Ankara Kuğulu Park'ta toplanan Çerkesler tarafından protesto edildi.
27 Şubat - İdlib'te Suriye Hükûmeti tarafından Türk konvoyuna saldırı sonucu 33 asker şehit oldu, 32 asker yaralandı.
11 Mart - Sağlık Bakanlığı, Türkiye'de ilk kez COVID-19 vakasına rastlanıldığını açıkladı.
12 Mart - COVID-19 tedbirleri kapsamında ilköğretim ve ortaöğretim 16 Mart'tan itibaren 1 hafta süreyle tatil edildi. Üniversiteler ise 3 hafta süreyle tatil edildi.
17 Mart - Türkiye'de COVID-19'dan kaynaklı ilk ölüm gerçekleşti.
22 Mart - Abhazya'da cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleşti. Yeni cumhurbaşkanı Aslan Bjania oldu.
10 Nisan - COVID-19 pandemisi ile mücadele kapsamında 31 ilde 2 gün boyunca sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Market, fırın, bakkal ve akaryakıt istasyonları önünde kuyruklar oluştu.
28 Nisan - Kafkas Halkları Konfederasyonu Kurucu Başkanı Musa Şenıbe 83 yaşında hayatını kaybetti.
23 Nisan - Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının 100. yıldönümü kutlandı.
25 Mayıs - ABD'nin Minneapolis kentinde, siyahi Amerikalı George Floyd, polis şiddeti sonucu hayatını kaybetti. Floyd'un ölümü, dünya çapında protestolarla birlikte bir kargaşaya neden oldu.
1 Haziran - COVID-19 pandemisi ile mücadele amacıyla getirilen yasaklar kademeli olarak kaldırıldı. Normalleşme süreci başladı.
17 Haziran - Türkiye Kuzey Irak'a Pençe-Kaplan Operasyonunu başlattı.
30 Haziran - Van'da 3 gün önce göle açılan bir teknenin kaybolduğu ihbarı üzerine arama çalışması başlatıldı. Teknede sığınmacıların bulunduğu anlaşıldı. Günler süren çalışmalar sonucunda Van Gölünde 61 kişinin cansız bedeni çıkarıldı.
3 Temmuz - Sakarya Hendek'te havai fişek fabrikasında patlama meydana geldi. 6 işçi vefat ederken 114 işçi yaralandı.
6 Temmuz - Çanakkale, Gelibolu, Ilgardere mevkiinde 450 hektar orman yandı. Çanakkale Boğazında ulaşım durduruldu.
11 Temmuz - Soçi'ye yakın Adler'de inşa edilen, Çerkesler ve diğer Kuzey Kafkasya halklarına soykırım uygulayan Çarlık Rusya liderlerini yücelten anıtın, sosyal medyada Çerkeslerin protesto ve talebi neticesinde yıkılmasından dolayı rahatsızlığını dile getiren Rusya devlet televizyonu sunucusu Mikhail Leontiev, konuşmasında Çerkesler hakkında hakaret ve aşağılama içeren ifadelere yer verdi. Bunun ardından "Yeni Çerkes Soykırımı" konusu gündem oldu.
24 Temmuz - Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifinde 86 yıl sonra ilk cuma namazı kılındı.
4 Ağustos - Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta limandaki amonyum nitrat yüklü tankerin patlaması sonucu en az 190 kişi öldü ve binlerce kişi yaralandı. Olayın ardından hükümet istifa etti.
11 Ağustos - 7 Haziran 2019 tarihinde kurulan bir kumpasla haksız bir iftira sonucu gözaltına alınmış olan ve akabinde Çerkeslerin yoğun tepkileri üzerine serbest bırakılıp ev hapsiyle cezalandırılan Çerkes aktivist Martin Kochesoko'nun **11 Ağustos**'ta gerçekleşmesi gereken ilk duruşması **17 Ağustos**'a ertelendi. **17 Ağustos**'tan **3 Eylül**'e; **3 Eylül**'den, **22 Eylül**'e; **22 Eylül**'den **7 Ekim**'e; **7 Ekim**'den **21 Ekim**'e; **21 Ekim**'den **6 Kasım**'a ertelendi...
Kumpas sonucu gözaltına alınan Martin Kochesoko'nun gözaltına alınmasının ardında, bölünmüş olan Çerkes ulusunun tek ulus, bölünmüş Çerkes cumhuriyetlerinin tek cumhuriyet haline getirilmesi yönündeki aktivizminin yattığı iddia edilmektedir. Bu mezkur talepler coğrafyada her geçen gün yaygınlık kazanmakta ve "Adıgeyli, Kabardeyli, Çerkes, Şapsığ" şeklinde dörde bölünmüş olan Çerkes-Adıge ulusunun Federasyon genelinde yapılacak olan nüfus sayımlarında kendilerini "Çerkes" adıyla kaydettirmeleri hususunda ısrarlı çalışmalar yürütülmektedir.
21 Ağustos - Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Karadeniz'de yapılan sondaj faaliyetleri sonucunda 320 milyar metreküp doğal gaz keşfedildiğini açıkladı.
23 Ağustos - Giresun ve yedi ilçesinde sel ve heyelan felaketi meydana geldi. 6 kişi öldü.
17 Eylül - Türkiye'nin ilk uçan arabası olarak tanıtılan Cezeri, Teknofest Gaziantep'te havalandı.
23 Eylül - Ermeni güçlerinin Dağlık Karabağ yakınlarında sivil yerleşimlere ateş açması üzerine Azerbaycan ordusu karşı saldırı başlattı.
27 Eylül - Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2020 Dağlık Karabağ çatışmaları ile ilgili açıklamasında Türkiye'nin Azerbaycan'a destek verdiğini açıkladı.
11 Ekim - Hatay Belen'de başlayan orman yangınları diğer ilçelere sıçradı. 400 hektar orman yandı.
24 Ekim - İlk spor öğretmeni olan babasını COVID-19 virüsü yüzünden kaybeden dünyaca ünlü karma dövüş sanatçısı Dağıstanlı Habib Nurmuhammedov son dövüş maçına çıktı. Babasız bu spora devam edemeyeceğini ilan eden Habib yirmi dokuz galibiyet ve sıfır mağlubiyetle kariyerini noktaladı.
30 Ekim - Kuşadası Körfezi merkezli olarak, Seferihisar açıklarında 6.9 büyüklüğünde deprem ve onun etkisiyle tsunami gerçekleşti. İzmir'in birçok ilçesinde binalarda hasar oluştu. 117 kişi hayatını kaybetti, 1035 kişi yaralandı.
31 Ekim - Kanada Çerkes Kültür Derneği tarafından Çerkes Film Festivali düzenlendi.
5 Kasım - ABD'de 3 Kasım'daki seçimlerin ardından Demokrat Parti'nin adayı Joe Biden, ülkenin 46'ncı başkanı oldu.
15 Kasım - Türkiye Grand Prix 9 yılın ardından yeniden düzenlendi.
10 Kasım - Uzun yıllar Ermenistan işgali altındaki Dağlık Karabağ'ın bir bölümü 2020 Dağlık Karabağ Savaşı sonucunda Azerbaycan tarafından geri alındı, ateşkes antlaşması ile Ermenistan hükûmeti yenilgiyi resmen kabul etti.
18 Kasım - İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı genelge ile hafta sonları 10.00 - 20.00 saatleri dışında sokağa çıkma kısıtlaması ve birçok yeni tedbir getirildi.
2 Aralık - İngiltere, ABD'li Pfizer ile Türk asıllı Alman bilim insanları Uğur Şahin ve eşi Özlem Türeci'nin kurucusu olduğu Biontech şirketinin geliştirdiği COVİD-19 aşısının kullanımına onay verdi.
10 Aralık - Sağlık Bakanlığı Türkiye'de vaka sayısının toplam 1 milyon 748 bin 567 olduğunu açıkladı.
24 Aralık - İsrail'de geleneksel Kfar Kama Çerkes Festivali düzenlendi. Türkiye'den de katılımın olduğu festival, pandemi koşulları sebebiyle online olarak gerçekleştirildi. Youtube üzerinden yayınlanan festivali şu ana kadar 17 bin kişi izledi.
23 Aralık - Abhazya ödeme kartı "Apra" Türk bankaları tarafından tanındı.
27 Aralık - Çerkes diline ve kültürüne büyük katkıları olan, Türkçe-Çerkesçe sözlük müellifi büyüğümüz Abaze İbrahim ebediyete irtihal etti.
30 Aralık - 3 milyon doz Sinovac Biotech COVID-19 aşısı Türkiye'ye ulaştı.

Ve 2021 oldu. Martin Kocheseko davası hala devam ediyor.

Kaynakça
Özgür Ansiklopedi. (2021). 2020. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/2020
Özgür Ansiklopedi. (2021). 2020'de Türkiye. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/2020%27de_T%C3%BCrkiye